



**FRANTIŠEK EMMERT**  
**ČEŠI VE WEHRMACHTU**

*Vzpomínky Čechů, kteří za druhé světové války  
nedobrovolně sloužili v německém vojsku.  
Autentická vyprávění jsou autorem doplněna o faktografické  
historické údaje k upřesnění obrazu doby.*

**FRANTIŠEK  
EMMERT**

**ČEŠI**

**VE WEHRMACHTU**

*Zamlčované  
osudy*

Vyšehrad

© František Emmert, 2005

ISBN 80-7021-805-3



## PROLOG

Už samotný název publikace *Češi ve wehrmachtu* odhaluje pro dnešní veřejnost téměř zapomenutý a pro mnohé neznámý fakt, že za druhé světové války sloužily v německé armádě tisíce vojáků české národnosti. Nejednalo se přitom o sudetské Němce ani o členy smíšených rodin ani o poněmčené kolaboranty, ale přímo o rodilé Čechy. A to navzdory Hitlerovu přesvědčení, že „žádný Čech není této cti hoden“.

Přesto Češi bojovali v německých uniformách na všech frontách po celou válku – v Rusku, ve Francii, v Itálii, v Africe – a u všech hlavních druhů zbraní – u pozemního vojska, protiletectvé obrany, námořnictva i letectva. Čeština se stala společně s polštinou a lužickou srbštinou nezřídka jazykem komunikace mezi německými vojáky – ne všichni uměli německy.

Jen málokterý Čech přitom udělal vojenskou kariéru. Většina zůstávala po celou válku jen obyčejnými vojíny, což odpovídalo jejich pozici nedobrovolných odvedenců. Mnozí navíc z wehrmachtu dezertovali a pokud to bylo možné, vstoupili do československých zahraničních jednotek.

Bezprostředně po válce – ale i po únoru 1948 – nebyli tito čeští veteráni prohlášeni za zrádce, současně však ani za oběti nacismu. Ani jedno ani druhé se tehdejším režimům nehodilo do vytváření ideálního obrazu vzdorujícího národa, který si „s německými ozbrojenými složkami nijak nezadal“.

Služba Čechů ve wehrmachtu se neměla stát součástí oficiální historiografie. Proto bylo třeba tuto kapitolu moderních dějin zamlčet.

Avšak stalo se! Češi ve wehrmachtu opravdu sloužili. Mnozí z těchto veteránů dodnes žijí. A po více než šedesáti letech se rozhodli své příběhy vyprávět.



## SEDMNÁCTILETÝ LIDOVÝ GRANÁTNÍK

Jan K.: příslušník střeleckých jednotek  
na východní frontě

Rok 1944 byl v Německu vnímán jako rok zlomu. Nacistické vedení si se zpožděním dvou let začínalo uvědomovat, že prohrává válku. Ke stejnému závěru dospěla i veřejnost, do té doby chlácholená Goebbelsovou propagandou o „strategicky výhodném zkracování fronty“ – nepochybně geniální vojenské taktice. Armády protivníka najednou stály na německých hranicích a *Luftwaffe* již nadále nebyla schopna hájit vzdušný prostor.

Byly proto povolány poslední zálohy. Zdecimované divize měly nahradit nové, sestavené narychlo z nezkušených a velmi mladých vojáků. Jejich jádro tvořily *Volksgrenadier* – divize „lidových granátníků“. Do rukou dostaly zbraně „střední váhy“: nové typy minometů a v úplném závěru války také *Panzerfausty* – pancéřové pěsti, jež spadaly do kategorie tzv. „záračných zbraní“, které měly v „hodině dvanácté“ odvrátit porážku.

U *RAD* (*Říšské pracovní služby*) a *Volksgrenadier* začínala v létě 1944 válečná odyssea tehdy šestnáctiletého Jana K., českého rodáka z Oldřichovic. Pocházel ze sedmi dětí a jeho rodina byla pro svůj národnostní původ postižena jak polskou, tak i německou okupací. Jeho otec dokonce musel po roce 1938 z Těšínska utéct, protože mu tam hrozilo zatčení. Za první republiky byl totiž členem národně sociální strany, která byla později trnem v oku nacistickému i komunistickému režimu (členkou této strany byla i Milada Horáková). Jan K. byl v roce 1942 společně se svým bratrem poslán „do učení“ v Německu – ve skutečnosti na práce. Přímě k *RAD* a *wehrmachtu* byl povolán v červnu 1944. Jako „lidový granátník“ zažil ústupové boje v Pobaltí a Polsku, „velký útěk“ z Pruska a bitvu na Odře, než se 3. května 1945 dostal do ruského zajetí. V něm během pouhých devíti měsíců zhubl ze 75 na 42 kilogramů. Po propuštění byl obviněn, že je „západní špion“. Prošel zajetím v Polsku, vězněním ve východním Německu i internací v americké zóně. Domů se vrátil až koncem dubna 1947.

## Jan K. vzpomíná:

Přestože jsem se narodil v Oldřichovicích, vyrůstal jsem v Mostech u Jablunkova, kam se moji rodiče přestěhovali, když mi byl jeden rok. Za první republiky byl zdejší odlehlý kraj dosti izolovaný od ostatního světa. Mluvílo se zde *goralsky*. Tomuto slezskému nářečí se spoustou polských a německých slovíček jsme doma říkali „ponašem“.

Když jsem v září 1933 začal chodit do české školy, naši učitelé, kteří přišli z vnitrozemí a především z Prahy, měli z počátku trochu problémy se s námi domluvit. Byli to vesměs mladí a nadšení lidé a čerství absolventi, kteří snad ani netušili, jaké podmínky je v této Bohem zapomenuté krajině čekají. Daleko od domova a daleko od svých nejbližších přesto nereptali a brali nesmírně vážně své poslání připravit tehdejší poměrně zanedbávanou školní mládež k vyššímu vzdělání.

Školní budova, dá-li se to tak vůbec nazvat, přitom nebyla nic moc. Jednotřídka byla umístěna v podnájmu jednoho místního chalupníka. Bylo to nízké přízemní zděné stavení s malými okny, slaměnou střechou, bez elektrického osvětlení, bez vody a sociálního zařízení.

Musím říci, že na své české učitele vzpomínám velice rád. Byli přátelští, obětaví a vlídní. Od jedné slečny učitelky, která pocházela z Čech, jsme za dobré výsledky vždy dostávali čokoládu. Jiný pan učitel – zdatný lyžař – zase za sněhových vánic po vyučování sám dopravoval děti do vzdálených chalup. Nasadil si lyže, jednoho žáka si připevnil na prsa a druhého na záda a jelo se.

Celé toto průkopnické snažení českých učitelů však bylo násilně přerušeno na podzim 1938, kdy museli z našeho kraje odejít.

Vzpomínám si, že jsem ve třicátých letech měl možnost vidět na vlastní oči i našeho pana prezidenta Osloboditele T. G. Masaryka, při jeho poslední cestě po republice. Jeho vlak se tehdy jen na krátkou chvíli zastavil v Mostech na železniční stanici, aby parní lokomotiva mohla načerpat vodu. My jsme jako školáci stáli na nástupišti nejbližší k vlaku. Vtom jsme zahlédli prezidenta, jak přistupuje k oknu a mává nám. Začali jsme zpívat jeho oblíbené české písničky jako „Ach, synku, synku...“. Příliš dlouho se však na nádraží nezdržel a vlak brzy pokračoval dál.

Po skončení obecné školy mně učitelé doporučili, abych se přihlásil na gymnázium. Jenže na něm už studoval můj starší bratr, takže mně rodičovské sdružení v Mostech u Jablunkova z finančních důvodů studium neumožnilo a místo toho jsem nastoupil na měšťanku. To už se psal rok 1938.

## Polská okupace

Hned po polském záboru jsem se ocitl v polské škole, protože české byly zakázány. Pociťoval jsem na vlastní kůži rozdíl v přístupu českých a polských učitelů. Náš polský učitel byl vyšší, podvyživené postavy, a více nás trestal, než učil. Byli jsme dokonce povinni mu sami obstarávat lískové rákosky. A jejich spotřeba byla veliká.

Můj otec byl jako člen zakázané strany národně sociální okamžitě trnem v oknu polským šovinistům, kterým se tehdy říkalo *benkovci*. Často přicházeli v noci k našemu domu a kameny nám rozbíjeli okna. Bylo to tak časté a nebezpečné, že jsme nakonec do nich museli naskládat pytle se slámou. Otci dokonce hrozilo zatčení, a proto s několika dalšími českými vlastenci nakonec raději uprchl na Moravu.

Po jeho emigraci byla maminka vystavena obrovské fyzické i psychické zátěži. Sama se musela postarat o obživu pro svých sedm dětí, z nichž nejmladšímu byly tři měsíce a nejstaršímu dvanáct let. Od polských úřadů nemohla jako Češka očekávat žádnou finanční pomoc. Pracovala proto na malém zemědělském hospodářství, aby pro nás měla alespoň mléko, máslo a žito na chleba. Pletením korunek, které byly součástí čepečku slezského kroje, si vydělávala na sůl, cukr a petrolej do svítilny.

Počátkem roku 1939 onemocněl můj mladší – tehdy osmiletý – bratr dětskou obrnou. Polské úřady mu neumožnily nemocniční léčení. Musel se léčit doma. Po několika měsících se jeho stav sice zlepšil – jenže, jak ležel celou dobu na lůžku ve skrčené poloze, došlo ke zdeformování jeho kloubů na nohou a v pánvích. Jeho chůze pak vypadala tak, že se sunul kupředu v příkřčené poloze pomocí rukou a pohyboval se v podstatě po čtyřech. To byla pro maminku a celou naši rodinu další krutá rána. Maminka však byla velmi zbožná a věřila, že jí Pánbůh pomůže.

Když v létě 1939 začínala Polsku vážně hrozit německá invaze, polské úřady vůči Čechům trochu povolily napětí. Dokonce umožnily návrat alespoň části uprchlíků. Avšak většina z nich měla i přesto strach se na území pod polskou okupací vrátit. Ani můj otec se tehdy nevrátil.

Školní rok 1938/39 přitom nebyl poznamenán napětím a národnostními rozbroji jen mezi dospělými, ale dokonce i mezi námi dětmi. Vzpomínám si velmi dobře, jak se častokrát po vyučování před školou vytvořily dva tábory – polský a český – a vzájemné nadávky velmi rychle přerostly ve rvačky vedené klacky a kameny. Někteří starší lidé tehdy říkali, že naše dětské národnostní rvačky jsou předzvěstí nové světové války, která už brzy přijde. Jak se záhy ukázalo, měli pravdu.

## Strach z německých vojáků

Už koncem srpna 1939 byl na slovenské straně hranic připraven předvoj německé armády určený k obsazení Těšínska. Tato akce měla být provedena rychle. Němci se totiž chtěli zmocnit neporušené bohumínsko-žilinské železniční magistraly a dvou šest set metrů dlouhých tunelů, které však už měla polská armáda připravené k odpálení.

Náš rodný dům se přitom nacházel jen dvě stě metrů od jednoho z tunelů a případná detonace by nás tak přímo ohrozila.

1. září 1939, když vypukla druhá světová válka, byl už časně ráno od slovenské hranice slyšet střelící kulomet. Maminka tehdy vzala mého postiženého bratra do náruče a utíkali jsme pryč, co nejdále od tunelů.

Polákům se sice podařilo připravené nálože odpálit, avšak pouze částečně. Tunely byly silně poškozeny, avšak náš dům s okolím zasažen nebyl. Byla však poničena hlavní silnice vedoucí přes jablunkovský průsmyk. Vzpomínám si, že se některé její úseky propadly i s košatými stromy do země.

Z německých vojáků jsme nejprve měli veliký strach. Oni se přitom utábořili jen pár desítek metrů od našeho domu, protože tam vyvěral pramen pitné vody. Rozložili tam proto polní kuchyni. Vzpomínám si, že jsme se jako kluci jednou opatrně přiblížili a zpozvzdálí jsme sledovali německé vojáky i čoudící kotle. Vtom nás zpozoroval kuchař. V jedné ruce držel plnou naběračku a druhou na nás ukazoval „Pojďte blíž, kluci!“ Měli jsme hrozný hlad, takže jsme se odvážili přiblížit až ke kuchyni, kde jsme vyfasovali vojenské kovové misky a za chvíli jsme v sobě měli několik porcí německého *eintopfu*. Kuchař před námi zamíchal sběračkou a dal nám tak na srozuměnou, že kotel ještě není prázdný. Hned jsme fasovali další porce. Strach z německých vojáků pominul, přestože jsme jim nerozuměli ani slovo.

Asi tak tři nebo čtyři týdny po obsazení Těšínska německou armádou zastavila před naším domem vojenská motorka. Řidič zůstal sedět, zatímco spolujezdec seskočil a začal tlouct na vchodové dveře. Maminka mu se strachem otevřela. Do chodby vstoupil vyšší německý důstojník a požadoval, abychom v domě ubytovali německé vojáky. Maminka se mu snažila odporovat lámanou němčinou. Za starého Rakouska totiž v Třinci navštěvovala školu s německým vyučovacím jazykem, takže německy trochu uměla. Vysvětlovala, že má postiženého syna. Důstojník ho chtěl vidět. Když ho přivolala a bratr se přišoural po čtyřech, německý důstojník jen s údivem zvolal „Um Gotteswillen!“ a odešel.

Několik dní na to nás přišla navštívit pracovnice Červeného kříže a vyžádala si podrobné informace o průběhu nemoci a léčení mého bratra. Později byl bratr dokonce poslán do ústavu invalidů v Bytoni na území

dnešního Polska, kde se měl léčit. Podrobil se tam operaci a v roce 1943 se vrátil domů. Přestože měl jednu nohu kratší, mohl za pomoci ortopedických pomůcek normálně chodit a dokonce i navštěvovat školu.

Počátkem roku 1940 maminka navíc obdržela radostnou a dlouho očekávanou zprávu, že tatínek je naživu a pracuje ve Friedrichshafenu u Bodamského jezera.

## Poslán „do učení“ v Německu

Povinnou školní docházku jsem ukončil v roce 1941. V německé škole jsem tak strávil dva roky a vzpomínám na ně se smíšenými pocity. Pan učitel se jmenoval Eisenfelder a jeho příjmení ho dokonale vystihovalo. Byl neúprosný, přísný a každý přestupek tvrdě trestal. Byl skutečně ze železa... Obzvláště si potrpěl na tom, aby ve školní budově všichni mluvili pouze německy.

V dubnu 1942 německý pracovní úřad v Těšíně rozhodl, že já a můj starší bratr půjdeme do tzv. učení v Německu. Byli jsme posláni do sléváren Rautal Werken ve městě Wernigerode am Harz ve střední části Německa. Byly tam stanoveny striktní předpisy o pracovní době a volném čase. Každý sebelepší přestupek se tvrdě trestal. Ubytování jsme byli v narychlo postavených přízemních barácích a panoval tam přísný polovojenský režim. Psát domů jsme směli pouze v německém jazyce, aby cenzori dopisům rozuměli. Nemohli jsme tedy rodičům vylíčit, jaké poměry „v učení“ doopravdy panují. Když jsme občas jeli domů do Mostů, museli jsme se pokaždé hlásit u tzv. *scharführerů* – vedoucích místních mládežnických organizací.

Nejhorší byl rok 1943, kdy se vystupňovaly spojenecké nálety na německá města. Letadla přilétala skoro každou noc. Přestože Wernigerode bylo malé rekreační městečko, letecké poplachy v něm byly vyhlašovány velmi často. Nikdy přitom ale nebylo bombardováno. Letouny přes ně pouze přelétaly a směřovaly dál na Berlín nebo Braunschweig. Lidé si na poplachy časem zvykli a přestali je brát vážně. A právě to se jednoho dne stalo obyvatelům města osudným.

Jednoho dne na konci léta 1943 jsem o polední přestávce seděl na lavičce před tovární halou a vystavoval se slunci. Držel jsem službu u protipožární pohotovosti a nesměl jsem tedy objekt továrny opustit. Ponořen do vzpomínek na domov a na rodiče jsem přeslechl *voralarm* – letecký předpoplach. Vzpamatoval jsem se až ve chvíli, kdy se opět rozezvučely sirény, aby oznámily plný poplach. V tom případě bylo mou povinností okamžitě vyhledat malý betonový protiletecký kryt a schovat se v něm. Než jsem k němu doběhl, ozvala se ohlušující exploze a hned po ní druhá a další

a další. Do krytu jsem se dostal až za plného náletu. Hned potom se ale rozhostilo náhlé ticho. Nálet skončil. Podíval jsem se skrze pozorovatelské okénko ven, jestli náhodou někde nehoří. V našem úseku bylo vše v pořádku.

Po skončení náletu jsem se vrátil na pracoviště a teprve tam jsem se dozvěděl, že nálet byl směřován na město a že ztráty na životech jsou obrovské. Lidé totiž nebrali poplach vážně a neschovali se do krytů. Skutečný počet obětí jsem se ale nikdy nedozvěděl. S odstupem šedesáti let si často kladu otázku, zdali bylo v roce 1943 skutečně účelné bombardovat v pravé poledne poklidné rekreační městečko, byt leželo na nepřátelském území.

## Rok 1944: odvody

V dubnu 1944 obdržel můj o rok starší bratr – bylo mu tehdy sedmáct let – povolávací rozkaz přímo do wehrmachtu. Po vylodění spojenců v Normandii se ocitl na západní frontě, a to hned v přední linii u belgických Antverp. Tam byl v říjnu 1944 zajat polskou legií. Dostal se do zajateckého tábora v Comori ve Skotsku, kde onemocněl na zápal plic. V květnu 1945 byl hospitalizován v Edinburghu. V říjnu ho převezli do zajateckého lazaretu ve městě Bielefeld v západním Německu. V srpnu 1946 se konečně dostal do Československa, avšak nejprve byl poslán do zajateckého tábora v Plzni. Otcí se tehdy podařilo vysvětlit příslušným orgánům, že syn je v zajetí zadržován neprávem, a tak byl nakonec propuštěn domů.

Já jsem byl jako dvacátý sedmý ročník odveden až v červnu 1944 v rámci takzvané Goebbelsovy totální mobilizace všech zdrojů. Všem už v té době bylo jasné, že Německo prohrává válku na plné čáře. Rusové v té době kontrolovali téměř celé území předválečného Sovětského svazu a rychle se blížili k německým hranicím. V Itálii padl Řím a v Normandii se vylodili Britové a Američané. Do wehrmachtu nebo alespoň k RAD (*Reichsarbeitsdienst – Říšská pracovní služba*) proto musel nastoupit každý, kdo nebyl vyložený invalida, anebo neměl hodně vysoké známosti.

Povolávací rozkazy obdrželi i dělníci ze šachet a zaměstnanci dráhy, kteří byli předchozích odvodů ušetřeni, a poprvé i chlapi mladší osmnácti let. Tentokrát se mobilizace do armády týkala všech německých mužů ve věku od šestnácti, respektive sedmácti do šedesáti let v duchu tehdejší bojové melodie „Národ do zbraně! ... Staří, mladí jako jeden muž.“

Po nezdařeném atentátu na Hitlera a pokusu o státní převrat z 22. července se podmínky pro německé vojáky zhoršily i mimo frontu. Téměř všechny jednotky zasáhla vlna podezírání ze zbabělosti nebo přímo ze zrady. Lidové soudy obratem vynášely hrdelní tresty, wehrmacht se dostal zcela pod kontrolu nacistické strany.

Tradiční vojenské pozdravy a salutování byly v roce 1944 zrušeny a nahrazeny jediným: zdviženou pravicí a pokřikem „Heil Hitler!“ Objevily se do té doby nevídané metody teroru: zvláštní oddíly gestapa, které doslova s provazy v rukou pátraly po dezertérech a věšely je na veřejných místech prakticky bez soudu. Krutost – do té doby uplatňovanou proti jiným národům – měli tentokrát pocítit i sami Němci na vlastním území. Smrti se tresaly i nahlas vyslovené názory o nesmyslném pokračování ve válce nebo pochybování o vítězství.

## Pracovní služba u Hamburku

V červnu 1944 mi bylo šestnáct let. Proto jsem byl nejprve poslán na tři měsíce k *Říšské pracovní službě* do Hamburku. Musím říci, že oproti pozdějším zážitkům to bylo u pracovní služby docela dobré. Tehdy ještě fungovalo zásobování i dopravní spojení, takže životní podmínky u Hamburku byly celkem snesitelné. Nepříjemnými zážitky byly samozřejmě časté nálety.

Náš útvar byl ubytován v kasárnách asi třicet kilometrů za městem. Tam jsme museli absolvovat třítydenní základní výcvik. Místo zbraní jsme přitom používali jen obyčejné rýče. Potom nás přidělili na práce. Naším úkolem bylo opravovat železniční koleje u dělostřeleckých bunkerů v rekreační oblasti Blanken See. Ty koleje vedly do bunkerů, ve kterých byly ukryty dalekonosné kanóny umístěné na speciálních pojízdných vagonech. Každý den vyjely po kolejích ven a ostřelovaly přes moře britské pobřeží. Po skončení palby zase zajely zpátky do krytů. Téměř každou noc pak přilétala britská a americká letadla a kryty i kolejnice bombardovala. Naším úkolem bylo opravovat a udržovat koleje v provozu.

Hamburk byl pro britská a americká letadla snadným terčem, protože leží relativně blízko britských ostrovů a navíc je nejdůležitějším německým přístavem. Příletové trasy k němu vedly přes relativně bezpečné moře. Patřil proto mezi nejbombardovanější města v Evropě.

Když jsem do Hamburku přišel, byl již z větší části zničený. Zbořeno nebo poškozeno bylo osmdesát procent budov. Přesto v něm fungovala doprava, rozvody městských sítí, záchranný systém a dokonce i přístav a továrny pracovaly naplno. Vše bylo dobře organizováno a obyvatelé nepropadali panice.

Několik dní před tím, než nám skončila pracovní služba, nám jeden velitel umožnil prohlídku města a zavedl nás i na světoznámý Reeperbahn. V centru se před našimi zraky rozprostíralo jen moře trosek a ohořelé zbytky historických městských domů. Na některé městské části byl velmi

deprimující pohled. Zničené domy, torza kostelů, popel a saze od ustavičných požárů byly všude.

Největší nálet přitom město postihl už o rok dříve. Mezi 24. a 29. červencem 1943 na Hamburk zaútočilo dva a půl tisíce amerických a britských letadel, která shodila na přístav a městskou zástavbu více než 7000 tun pum. Víc než 62 000 akrů v centru bylo obráceno v trosky. Střed města zaplnilo 40 milionů tun suti. Tato smrtonosná letecká operace nesla výhružný název *Gommorra* podle biblického města zničeného Božím hněvem. Stejně nemilosrdný osud – přicházející rovněž z nebe – postihl během čtyř červenových nocí i toto město. Během pětidenního bombardování v červenci 1943 zahynulo více než 30 000 obyvatel a pracovně nasazených dělníků. Mezi nimi byli pochopitelně i mnozí cizinci, včetně Čechů. Přesto bombardování nebylo příliš účinné. Přístav zůstal v provozu a válečná výroba v hamburských továrnách dosáhla do pěti měsíců stejného objemu produkce jako před *Gommorhou*.

## Lidoví granátníci na útěku

U pracovní služby v Hamburku jsem však příliš dlouho nepobyl. Jako zdravý mladík jsem byl už po třech měsících povolán přímo do wehrmachtu. Podle nového povolávacího rozkazu jsem musel nastoupit k vojenské službě 1. října 1944. V té době mi stále bylo teprve šestnáct. Sedmáct mi bylo až o několik dní později.

Výcvik u *Granatwerfer Kompanie* v Hannoveru byl krátký, ale velmi důsledný. Rychle nás naučili obsluhovat protipěchotní minomet ráže 150 mm a už v listopadu nás poslali na východní frontu. Všichni jsme byli velmi mladí, ve věku sedmnácti, osmnácti let. Přidělili nás na severní úsek fronty v Pobaltí.

Odcházet jsem tam v letním vojenském stejnokroji, na nohou jsem měl jen obyčejné baťovky, byl jsem promrzlý a hladový, ale věřil jsem, že mě Pánbůh neopustí a že se dožiji zítřka. Takové byly mé začátky na frontě.

Divize *Volksgranadier* nebyly žádnou pýchou wehrmachtu, spíše naopak. Jejich početní stav se pohyboval kolem 10 000 mužů oproti obvyklým 17 000 u jiných divizí. Zcela nám chyběla protitanková děla a naše průzkumné jednotky se pohybovaly jen na obyčejných jízdních kolech. Celkem bylo sestaveno šestašedesát takovýchto poddimenzovaných a špatně vyzbrojených divizí „lidových granátníků“, které měly nahradit pětasedmdesát kvalitních divizí wehrmachtu zničených během léta 1944, kdy jen na východě padlo více než dvě stě tisíc německých vojáků a více než šest set tisíc dalších bylo prohlášeno za nezvěstné (zajaté nebo rovněž padlé).

Po dvou měsících v přední frontové linii jsem onemocněl. Pociťoval jsem bolesti v krku, které se každým dnem zvyšovaly. Nakonec jsem nemohl vůbec nic jíst ani nic polknout. Návštěva lékaře mi nebyla umožněna, přestože jsem o to žádal. Nakonec jsem během jedné noční strážní služby upadl do bezvědomí. Probral jsem se až ve vojenské nemocnici, kde mi dva starší vojáci, kteří leželi vedle mě, řekli, že mně operovali mandle. Ačkoliv jsem ani po operaci nemohl pořádně polykat, ošetřovatelka mě nutila jíst, protože se k nám blížila fronta a hrozila nám brzká evakuace. Když začaly granáty vybuchovat i přímo kolem nemocnice, přišel rozkaz lazaret vyklidit. Kdo byl schopen chůze, dostal rozkaz k odchodu. Rozdali nám vojenské knížky a poslali nás k jedné vojenské jednotce, která měla být vzdálena asi dvacet kilometrů od lazaretu. Když jsme tam ale došli, žádná jednotka tam nebyla. Velitel nám vydal rozkaz jít dál k dalšímu a pro nás zcela neznámému cíli.

Začínal tehdy velký ústup z Polska a Pruska. Neustále jsme utíkali. Od jedné obranné linie ke druhé a až se náš ústup nakonec změnil v bezhlavý úprk. Silnice a polní cesty v jižním Pobaltí byly v těch zimních dnech ucpané nejen vojáky wehrmachtu, ale také civilními uprchlíky. Před postupujícími Sověty utíkali společně s námi i někteří obyvatelé Pobaltí a samozřejmě němečtí civilisté. Prouty prchajících rodin zaplnily celý zasněžený kraj. Někteří cestovali i s nábytkem a koberci na korbách nákladních aut, jiní jen na dřevěných povozech tažených koňmi a oslíky nebo šli pěšky a za sebou táhli žebřinové vozy nebo obrácené desky stolů. Utkvěl mi v paměti obraz mnoha povozů, které zůstaly opuštěny stát podél cest a postupně zmizely v závějích. Kolem ležela umrzlá zvířata a spousta rozházených věcí. Ze zmrzlého sněhu trčely střechy vojenských přívěsů, plechové kominíky od polních kuchyní nebo starobylé skříně.

## V obklíčení

Měli jsme štěstí, že jsme neuvízli ve východním Prusku jako půl milionu jiných německých vojáků, kteří již neměli žádnou možnost ústupu a stáhli do se Königsbergu (Královce), kde byli po veliké bitvě začátkem dubna všichni zajati nebo padli.

My jsme se během dlouhého pochodu dostali až k městu Swinemünde na baltském pobřeží. Nacházel se tam jediný volný přechod přes Odru, umožňující pokračovat v cestě dál na západ, kam se všichni snažili dostat. Vojáci i civilisté.

Před zdejšími mostem se však naše kolona musela zastavit. Důvodem byl mohutný americký nálet na toto město o den dříve. Swinemünde, přes

kteří jsme ještě týž den přecházeli, bylo celé rozbombardované a plné nových troskek. Na mnohých místech ještě plály neuhášené požáry. Viděli jsme mnoho neodklizených mrtvých, nejen vojáků, ale i žen a dětí. Z troskek městských domů trčely nevybuchlé bomby, kusy nábytku i části lidských těl. Kromě rozbitých domů ve městě hořela také auta a povozy. Kolem ležela spousta mrtvých uprchlíků tak, jak je bomby pozabíjely. Nikdo se o ně nestaral. Všichni se chtěli dostat co nejrychleji pryč. V patách jsme měli ruské tanky.

Snažili jsme se proto dostat co nejdříve pryč z této nebezpečné dopravní křižovatky. Stejně jako my však smýšleli i všichni ostatní. Proto jsme se na most přes Odru dlouho nemohli dostat. Byl zcela ucpaný. Museli jsme čekat mnoho hodin.

Hned za mostem na nás ale čekala vojenská policie, která všechny muže v uniformách wehrmachtu vytahovala z davu. Poslali nás do sběrného tábora, kde nás nově rozřadili. Dostali jsme nové zbraně, včetně pancéřových pěstí, a byli jsme posláni zpátky do zákopů. Připadl nám nesnadný úkol bránit přístupy k Berlínu podél oderské obranné linie. Upevnili jsme se na břehu Odry, kterou jsme měli hájit. Ačkoliv jsem stále nebyl úplně zdravý a od propuštění z lazaretu jsem nejedl žádné teplé jídlo, ležel jsem tam několik dní v promrzlém zákopu po kolena ve vodě.

Odra se na přelomu ledna a února 1945 přeměnila na poslední záchytnou linii před branami hlavního německého města. Hitler měl ve zdejších obranných pozicích dva miliony mužů, ti však byli pouze u něho v bunkru, zakreslení na papíře. Ve skutečnosti Odru bránilo pouze dvě stě tisíc špatně vyzbrojených a unavených vojáků. Rusů však naproti nám na druhé straně stály více než tři miliony.

My jsme leželi na levém břehu řeky a Rusové na pravém. Jednou v noci, bylo to koncem ledna, se nad pravým břehem znenadání pozvedl k obloze obrovský oheň ruských kašuší. Říkali jsme jim Stalinovy varhany a byly to velmi účinné zbraně vydávající při odpálení zvláštní charakteristický zvuk podobný rachejtílím. Jejich střely byly tak rychlé, že jsme je neslyšeli přilétat a nemohli jsme odhadnout, kam asi dopadnou. Proto mezi námi působily velké ztráty. Předznamenávaly mohutný útok.

Po skončení jejich palby zůstalo jen v našem úseku ze stovky vojáků pouhých dvacet mužů schopných dalšího boje. Ostatní byli mrtví nebo ranění. Naše zákopy zavalil hustý dým. Bylo nám okamžitě jasné, že dvacet mužů nemůže vzdorovat obrovské přesile, která se na nás valila přes řeku. Rusové v té době již překonávali mohutný vodní tok na pontonech. Na nic jsme tedy nečekali, rychle jsme ošetřili raněné, mrtvé jsme ani nepohřbili, vylezli jsme ze zákopů a utíkali pryč. Za námi vybuchovaly granáty a rachotily samopaly.

Následující týdny byly naplněny neustálými přesuny, ústupy, útěky a úniky z obklíčení. Sovětské tanky nás pronásledovaly všude. Konec války nás zastihl 3. května u městečka Laage jižně od Rostocku, kde nás obklíčila ruská kavalerie. Přes den se nebojovalo, Rusové nás pouze pozorovali. Ani my jsme se nemohli nijak postavit na odpor, protože jsme uvíznuli v malé vesničce, kde zůstávali i civilisté. Nemohli jsme je přece ohrozit. Kdybychom totiž chtěli o vesnici bojovat, pravděpodobně by mnozí z nich zahynuli společně s námi. Čekali jsme proto, až se setmí. Večer po nás Rusové začali střílet. Rozhodli jsme se proto raději vzdát a vykročili jsme s rukama nad hlavou k ruským pozicím. Válka pro nás skončila a začínal život válečných zajatců.

## 8. květen 1945

Následující dny jsme museli neustále pochodovat v zástupech zajatců z jednoho města do druhého. Bylo po kapitulaci Německa, 8. května 1945. V každém městě se z pouličních reproduktorů linuly ruské zprávy v kostrbaté němčině o tom, že Hitler je mrtvý a kolik německých vojáků padlo do zajetí. Rusové vyháněli z domů všechny obyvatele a nutili je, aby se na nás dívali, jak jako zajatci procházíme v dlouhých průvodech před jejich domy. Ze všech oken a balkonů visela dlouhá bílá prostěradla na znamení kapitulace.

Z domů, kolem kterých jsme procházeli, se ozýval nárek a volání o pomoc. Ženy a dívky byly znásilňovány i přímo před námi. Kdokoliv ze zajatců se jich chtěl zastat, byl okamžitě zastřelen. Vzápětí Rusové chytli prvního civilistu, kterého uviděli, většinou patnáctileté chlapce nebo starší muže schopné chůze, a zařadili je mezi nás – zajatce, aby jim souhlasil náš počet. Do zajetí se tak dostala i spousta nevojenských osob, které mezi námi z pohledu válečného práva neměly vůbec co dělat. Později po nich v sovětských zajateckých táborech pátral švýcarský Červený kříž a některé z nich osvobodil.

Přes všechny tyto útrapy jsme se dostali až k městu Štětín na Odře, které po válce připadlo Polsku. V té době jsme však o novém dělení Evropy a nových státních hranicích ještě nic nevěděli. Náš zajatecký tábor poblíž tohoto města byl zřízen asi dvě stě metrů od továrny na válečný materiál. Rusové se ji rozhodli celou přestěhovat do Sovětského svazu a demontovat jsme ji měli my. Bylo nás tam přiděleno celkem pět set zajatců.

Do tábora jsem po všech dosavadních útrapách dorazil fyzicky úplně vyřízený. Ubytovali nás ve skladu. První noc jsme strávili jen na holé betonové zemi. Teprve až později nám umožnili zhotovit si alespoň dřevěné pryčny, ačkoliv příkrývky nám nedali ani v zimě.

Druhý den ráno nás ruské strážě probudily kopanci a křikem a vyhnaly nás ven. Tam před nás předstoupil jeden starší zajatec v hodnosti *feldwebel*. Jak se záhy k našemu velkému překvapení ukázalo, byl to tlumočnick, který uměl výborně rusky. Nebyl jen tlumočnickem, ale zároveň i zástupcem a mluvčím ruského velitele tábora kapitána Davidova. Vysvětlil nám náš úkol: budeme demontovat všechna zachovalá a funkční výrobní zařízení a nakládat je na železniční vagóny, které je postupně odvezou do Ruska. Pracovat budeme dvanáct hodin denně, v případě potřeby i déle nebo i v noci. Denní příděl jídla byl stanoven na 300 g chleba, dvakrát denně černá káva nebo čaj a jednou denně teplé jídlo.

Chleba jsme ale často nedostali, protože ruské strážě ho u místních obyvatel vyměnily za alkohol. A teplé jídlo? To většinou byla jen osolená voda a kdo měl štěstí, vylovil z ní kousek brambory.

Životní podmínky v táboře byly velmi špatné: hlad, nemoci, zima, hygiena v podstatě žádná. Onemocněl jsem zde na zápal plic. Ošetřoval mě náš německý zdravotník, nedostudovaný lékař. Ačkoliv se snažil, bez léků toho sám moc nezmohl a na jeho provizorní táborové marodce byla vysoká úmrtnost. Rusové si však smrt německých zajatců nepřáli. Potřebovali nás živé. Měli v plánu poslat řadu z nás do pracovních táborů v Sovětském svazu.

Koncem června tábor navštívili zástupci švýcarské Mezinárodní komise Červeného kříže a pátrali po mladých chlapcích, kteří nebyli vojáky a do táborů se dostali neprávem. Dále sestavili také jmenný seznam zajatců jiné než německé národnosti a těch, kteří pocházeli ze států násilně připojených během války k Německu. Kapitán Davidov přislíbil, že všechny tyto zajatce v srpnu propustí.

Avšak nestalo se! Tři mladí kluci se po nesplnění tohoto závazku rozhodli utéct. Nepodařilo se jim však dostat přes Odru do Německa a na břehu řeky je zadržela polská hlídka. Byli dopraveni zpět do tábora, kde od kapitána Davidova dostali surový trest: Patnáct zajatců bylo vyzbrojeno gumovými hadicemi a muselo vytvořit kruh, do jehož středu byli přivedeni ti tři provinilci. Za zajatce, kteří je měli sami mlátit, se postavili ruští vojáci s nasazenými bodáky, a kruté týrání začalo. Když všichni tři upadali do bezvědomí, Davidov jen řekl: „Charašó, rybjáta!“ A další mučení ukončil. Polomrtví byli hozeni do malého bunkru a tam ponecháni tři dny bez vody a jídla. Naštěstí byli mladí, takže to nakonec celé přežili.

Když jsem se po zápalu plic dal trochu dohromady – tím myslím, že jsem se dostal z bezprostředního ohrožení života – přišel březen 1946 a továrna již byla celá kompletně demontována a převezena do Ruska. Do února 1946 jsme totiž naložili celkem třináct vlakových souprav po padesáti vagonch. Potom přišla komise, která měla rozhodnout, co s námi bude dál.

Skládala se ze tří ruských důstojníků a jedné lékařky. Každý zajatec musel před komisi nastoupit nahý a ona rozhodovala o jeho dalším zařazení.

Vážil jsem v té době pouhých 42 kilo (při nástupu do wehrmachtu 1. října 1944 jsem měl 75 kg) a po prodělaném zápalu plic jsem již nemohl dále pracovat. Komise proto rozhodla, že budu propuštěn jako „nemocný“. Společně se mnou mělo být propuštěno ještě dalších padesát zajatců, také práce neschopných a s naprosto podlomeným zdravím.

Zavezli nás za Odru do Německa, do nejbližšího města Pasewalk. Ocitl jsem se tak v sovětské okupační zóně. Vedení města bylo povinno se o propuštěné zajatce nějak postarat. Jenže vzhledem k tomu, že jsem obdržel propouštěcí list, který mě opravňoval ke vstupu do rodného Československa, odmítli mi pomáhat. Prý se mám vrátit domů.

Kromě propouštěcího listu jsem přitom neměl vůbec nic. Žádné peníze ani jídlo. Dokonce ani žádné další doklady. Vydal jsem se proto směrem na Drážďany a dál k československým hranicím v naději, že se dostanu domů. Většinu cesty jsem absolvoval pěšky. Přespával jsem ve stozích sena a jedl jen to, co jsem dostal od místních lidí. Musel jsem žebrať. Většina lidí se nade mnou slitovala. Ale setkal jsem se i s tím, že mi vyhrožovali policií nebo na mě pošťvali psa.

## Domů nesmíš!

Po několikadenním putování jsem se konečně dostal až na hraniční přechod poblíž Děčína. Německá hlídka mi kontrolovala můj propouštěcí list. Protože mu nerozuměla – byl totiž psaný azbukou – předvedla mě k nějakému ruskému důstojníkovi. Ten si list přečetl a vrátil mi ho. „Vsjo v parjádku, idí damoj!“

Na československé straně hranic mě však žádné vlídné přivítání nečekalo. Ze strážní budky proti mně vystoupil asi dvacetiletý desátník československé armády. Rozkročen a s pohrdavým pohledem na ubohého človíčka v roztrhaném stejnokroji zařval: „Co tady hledáš, skopčáku?“ Třesoucí se rukou jsem mu podal propouštěcí list, který mě opravňoval ke vstupu do republiky. Řekl jsem mu, že jdu domů k rodičům. Vytrhl mi list z ruky, odešel s ním do strážnice a kamsi telefonoval. Pak se vrátil a řekl mi, že tento dokument mě prý neopravňuje ke vstupu do Československa. A vůbec, že všichni Němci byli z republiky vyhnáni, tedy i mí rodiče. Mému tvrzení, že jsem Čech, odmítl uvěřit.

Němečtí pohraničníci na druhé straně hranic mi poradili, že mám jít na československý konzulát v Berlíně, kde mi prý nové československé doklady vystaví.

I když to byla rozumná rada, která by v té době nejspíš skutečně vyšla, já byl tehdy v takovém stavu, že zpáteční cesta do Berlína už pro mě nepřipadala v úvahu. Právě jsem totiž od Berlína přišel a cesta odtamtud do Drážďan mi trvala pěšky celé tři dny. Byl jsem bez peněz, vyčerpaný a také nemocný. Požádal jsem proto místní vesničany, jestli by mi nepomohli dostat se přes hranice „na černo“. Jeden sedlák mi nezištně nabídl pomoc. Říkal, že zná nějaké cestičky přes hranice, a slíbil mi, že mě v noci převede.

Náš přechod se zdařil hned napoprvé. Průvodce mě provedl lesem na nějakou cestičku, ukázal mi, kudy dál, a zmizel v noční tmě.

Tak jsem se dostal do severních Čech a pokračoval pěšky směrem k Praze. V potřhané uniformě německého vojáka jsem šel mimo hlavní cesty, abych se vyhnul nepříjemnostem. Od konce války neuplynul ještě ani rok. Dostal jsem se asi padesát kilometrů do českého vnitrozemí, když mě znenadání kontrolovala civilní hlídka. Kromě propouštěcího listu jsem u sebe neměl žádné další doklady. Byl jsem okamžitě zatčen.

To mi ale zpočátku nedělalo velkou starost. Byl jsem rád, že jsem doma. Věřil jsem, že až se ověří moje totožnost, budu propuštěn a dostanu se domů do Mostů. Naplňovala mě naděje a veliká radost, že jsem konečně v Československu.

K mému velkému překvapení mě ale československé úřady předaly na hraničním přechodu zpět do sovětské okupační zóny v Německu s průvodním hlášením, že jsem do Československa vnikl nelegálně. Ocitl jsem se v rukou východních Němců a ti mě vzápětí předali Rusům. Byl jsem odvezen do nějakého vojenského vězení, snad v Drážďanech. Tam mě mučili a vyslýchali příslušníci sovětské NKVD (pozdější KGB). Někjaký sovětský major neustále dokola opakoval: „Být americký špion, zastřelit!“ Mluvil se mnou lámanou němčinou. Když jsem během neustálého bití začal ztrácet vědomí, major mi přiložil ke spánku pistoli a před nos mi přistrčil kus papíru i s tužkou. „Podepsat, nebo já zastřelit!“ Nepamatuji si, jestli jsem podepsal nebo ne, tak jsem na tom byl špatně. Ale nejspíš jsem podepsal, protože výslechy skončily, a odvezli mě na nucené práce. Pracoval jsem pak na demontování jedné chemické továrny, jejíž název jsem se nikdy nedozvěděl.

Po krátkém pobytu v táboře jsem se však zcela zhroutil naprostým fyzickým vyčerpáním a nemohl jsem ani chodit ani nijak pracovat. Jednoho dne jsem zůstal ležet v bezvědomí a probral jsem se až na kavalci v nějakém dřevěném baráku, který sloužil jako lazaret. Tam jsem se od ošetřujících německých lékařů dozvěděl, že barák je součástí nemocnice ve městě Reichenbach, avšak je pod dozorem ruských strážů.

Lékaři mi říkali, že jestliže si chci zachránit život, musím se bezpodmínečně dostat pryč z trestného tábora, a dokonce mi slíbili, že to zařídí.



## **PRŮNIK NĚMECKÉHO OBČANSTVÍ DO ČESKÝCH ZEMÍ BĚHEM OKUPACE A JEHO DŮSLEDKY PO ROCE 1945**

„Říšské občanství“ v českých zemích během okupace /  
Obnova československé státní příslušnosti po roce 1945 /  
Pár slov o německém občanství... / Německé občanství  
v letech 1933–1945 / Proč dnes mnohé děti a vnoučata  
„bývalých Němců“ a českých veteránů wehrmachtu v ČR  
mají nárok na dvojí občanství? ([www.webpark.cz/europass](http://www.webpark.cz/europass))

K odvodům těšínských a hlučínských Čechů do německého wehrmachtu došlo v závislosti na skutečnosti, že velká část českých obyvatel dotyčných severomoravských regionů se během nacistické okupace stala tzv. „říšskými občany“ (jak se až do roku 1945 oficiálně říkalo německému občanství). Těmi se pochopitelně stali také všichni sudetští Němci na českém území.

Německé okupační úřady v letech 1938 až 1945 „udělily“ tzv. „říšské občanství“ více než 3,5 milionu tehdejších obyvatel českých zemí, a to buď kolektivně, nebo skrze různé formy dodatečného přihlášení. Jednalo se o právní akt vynucený cizí okupační mocí, který však měl své velmi vážné důsledky zejména po skončení války. Po květnu 1945 bylo více než 94 % držitelů tohoto občanství odsunuto do Německa nebo Rakouska. Přibližně 200 tisíc Němců a příslušníků smíšených rodin ale smělo v obnoveném Československu zůstat a společně s nimi i naprostá většina Čechů z Hlučínska a Těšínska. Obnova československé státní příslušnosti u těchto osob pak měla různé formy s různými důsledky, které v určité míře přetrvávají dodnes.

Ke způsobu nabytí „říšského občanství“ během okupace a rovněž i ke způsobu poválečné obnovy československého občanství se totiž i dnes přihlíží v nejrůznějších restitučních sporech, při vypočítávání důchodu a v jiných soudních či správních záležitostech nebo také při vyřizování německého občanství dnešními občany ČR po předcích (informace na [www.webpark.cz/europass](http://www.webpark.cz/europass)) či německého důchodu. Jedná se tedy o téma dosud aktuální. Důsledky průniku německého občanství do českých zemí v letech 1938–1945 tak pociťuje náš stát a někteří jeho občané dodnes.

Problematikou průniku „říšského občanství“ do českých zemích v letech 1938–1945 a jeho důsledků po roce 1945 se přitom česká historiografie a publicistika dosud příliš uceleně nezabývala, přestože se o tomto tématu hodně mluví a píše v souvislosti s Benešovými dekrety a některými restitučními nároky šlechty. V tisku se tak objevují útržkovité pojmy jako „říšské občanství“, „zachování československého občanství“, „německá národnost během okupace“ a podobně. Mnohým čtenářům přitom není jasné, co tyto pojmy přesně znamenají, protože ucelené vysvětlení problematiky chybí.

## „Říšské občanství“ v českých zemích během okupace

Následkem anexe Sudet byly v říjnu 1938 zahrnuty do státoobčanského svazku s Německem více než tři miliony tehdejších československých občanů. Říšské občanství obdržel v podstatě každý, kdo se při posledním československém sčítání lidu v roce 1930 přihlásil k německé národnosti. Smíšené rodiny byly většinou zahrnuty mezi německé – zvláště pokud otec nebo manžel byli Němci. V duchu norimberských zákonů však byly z nároku na říšské občanství předem vyloučeny všechny osoby židovského původu, přestože si v roce 1930 také zapsaly německou národnost (většina českých Židů totiž mluvila německy). Češi v obsazených Sudetech i nadále zůstávali státními občany Československé republiky (později Česko-Slovenska) a ve svých vlastních domovech se náhle ocitli v pozici pouhých „cizinců“. Naopak na Hlučínsku, které před rokem 1918 patřilo k Německu, bylo říšské občanství místním Čechům vnucováno jakožto bývalým občanům tzv. „staré říše“.

Protože záležitosti kolem státního občanství obyvatel Sudet byly dost nepřehledné, konalo se v květnu 1939 nové sčítání lidu, které však proběhlo jen jako soupis německého obyvatelstva. (Obdobný soupis v podobě zvláštních dotazníků zjišťujících národnost proběhl později také na území Protektorátu a na Těšínsku.)

Situace v tzv. druhé, Česko-Slovenské republice (30. 9. 1938 až 15. 3. 1939) zůstávala nezměněna. Všichni její obyvatelé bez ohledu na svoji národnost (českou, německou, židovskou či slovenskou) zůstávali jejími občany. Zdejší Němci se tedy neocitli v postavení cizinců jako Češi v Sudetech. Změny přišly až v březnu 1939 se vznikem Protektorátu. Všichni Němci v českém vnitrozemí se tehdy rovněž stali „říšskými občany“, zatímco Češi automaticky nabyli občanství *Protektorátu Čechy a Morava*, které nahrazovalo předchozí československé občanství. Protektorátní příslušnost nabyli také všichni Češi v obsazených Sudetech.

Protektorát a Sudety přitom nebyly jediným teritoriím bývalé Československé republiky. Těšínské Slezsko se 30. září 1938 stalo součástí Polska, rozsáhlá území jižního a východního Slovenska a celé území Podkarpatské Rusi byla postupně, od října 1938 do března 1939, začleněna do Maďarska a na zbývajícím území Slovenska byl 14. března 1939 vyhlášen nezávislý Slovenský stát. Miliony bývalých československých občanů se tak staly také občany Slovenska, Maďarska a v malé míře i Polska.

V září 1939 bylo Těšínské Slezsko připojeno k Německu. Zdejší Němci se obratem stali říšskými občany a to už v říjnu 1939. Státoobčanské záležitosti ostatních obyvatel byly definitivně vyřešeny až v březnu 1942, kdy čeští i polští obyvatelé dostali možnost přihlásit se ke „slezské národnosti“

a podepsat takzvanou *Volkslistu III*, která z nich udělala německé občany „tzv. na odvolání“. Jak již bylo napsáno, přijetí tohoto občanství bylo vynucováno silným nátlakem.

Úplně jasno do státoobčanské agendy v českých zemích mělo v roce 1942 vnést zavedení tzv. přihlašovacích karet říšských občanů, které byly jakýmsi dalším soupisem zdejších „říšských občanů“. V té době jejich celkový počet převyšoval 3,5 milionu.

S výjimkou zvláštní situace na Hlučínsku a v Těšínském Slezsku nebyl na české občany v Protektorátu ani Sudetech vyvíjen nátlak, aby svoji národnost a státní občanství během okupace měnili. Faktem zůstává, že národnost dodatečně změnil jen velmi malý počet z nich a nejčastější formy kolaborace Čechů s okupačním režimem měly zcela jinou podobu než klasické přihlášení k německé národnosti.

Vycházelo se přitom z instrukcí berlínských centrálních úřadů, které si zatím nepřály žádné masové poněmčování. Nacistické vedení totiž stále nerozhodlo, zdali se k této politice v českých zemích vůbec někdy přikročí. Vedle plánů na „odnárodnění“ a „poněmčení“ Čechů byly ve hře i plány na jejich úplné vystěhování ze střední Evropy. V zájmu zachování klidu a vysoké pracovní morálky v českých zemích, jakožto „zbrojnicí Velkoněmecké říše“, se během celé okupace prosazovala spíše shovívavá politika k českému národnímu citění. Razila se teze o tzv. „svatováclavské tradici“ českého národa, o tisícileté sounáležitosti českých zemí s říší a o společném osudu německého a českého národa v dobrém i ve zlém. Tolerování českého národního vědomí však mělo být pouze krátkodobou záležitostí, která měla skončit v okamžiku německého vítězství ve válce. Potom se mělo ihned přejít buď k přímému poněmčení, nebo k vystěhování Čechů a jakákoliv svébytnost českého národního citění měla ze střední Evropy do dvaceti let úplně zmizet.

Už během okupace byla českým obyvatelům Sudet i Protektorátu dána možnost, aby se k „německé národnosti“, a tím pádem i „říšskému občanství“, dodatečně přihlásili. Na podporu této politiky se však nevedla žádná masivní kampaň. Někteří žadatelé byli dokonce odmítnuti a udělování „říšského občanství“ se po roce 1939 stalo spíše výsadou.

O poněmčení se směl pokusit každý, kdo mohl prokázat alespoň vzdálené německé předky, v některých případech dokonce stačilo pouze projevit vůli stát se „příslušníkem národa“ a splnit „rasová kritéria“, – ta se u osob německého původu naopak vůbec nezkontrolovala, pokud neexistovalo podezření, že jde o Židy. Nabývání německého občanství touto cestou určovala tajná směrnice říšského ministerstva vnitra z března 1939. „Říšským občanem“ se podle této směrnice za žádných okolností nesměla stát osoba židovského původu, i kdyby se dosud k „německému národu“ trvale hlásila.

Německou státní příslušnost na základě této směrnice však během okupace přijal jen nepatrný počet lidí a pouhý pokus o ni se po válce považoval za zřejmou kolaboraci. Bohužel mezi takto poněmčenými Čechy byla řada vlivných osob z vyšších společenských vrstev, které se touto cestou snažily o posílení svého ekonomického postavení a chtěly se tak mimo jiné přizpůsobit i na tzv. „arizaci“ židovského majetku.

Z obvyčejných Čechů se o dobrovolné poněmčení pokusil jen málokdo.

## **Obnova československé státní příslušnosti po roce 1945**

V roce 1945, po obnovení Československé republiky (obnovení pouze faktickým, právně samozřejmě existovala i během války), se všichni předváleční českoslovenští občané opět stali jejími občany, protože veškeré právní kroky ve státoobčanských záležitostech (např. samotná instituce tzv. protektorátní příslušnosti) učiněné v době nacistické okupace byly prohlášeny za neplatné od samého počátku. Obratem však byl počet československých občanů silně zredukován o obyvatele Podkarpatské Rusi (stali se občany SSSR) a především o osoby německé a maďarské národnosti, které byly československého občanství dodatečně zbaveny na základě ústavního dekretu prezidenta republiky č.33/1945 Sb.

Na základě tohoto dekretu také probíhalo zařazování do tzv. organizovaného odsunu (od 10. srpna 1945) a konfiskace majetku. Do odsunu byl zařazen každý, na koho se dekret o zbavení československého občanství vztahoval.

Podle paragrafu 1 ztratili československé občanství všichni, kteří obdrželi německé nebo maďarské občanství podle právních předpisů nepřátelských států z dob okupace, a to k datu, kdy toto cizí občanství nabyli. Sudetští Němci a smíšené rodiny k 10. říjnu 1938, Němci z vnitrozemí k 16. březnu 1939 a němečtí obyvatelé Těšínska k 26. říjnu 1939.

Podle dekretu č. 33 ztratili československou státní příslušnost dokonce i ti Němci, kteří během okupace německé občanství nepřijali, ale při československém sčítání lidu v roce 1930 se přihlásili k německé národnosti. Ti přestali být československými občany k 10. srpnu 1945, kdy dekret nabyl účinnosti.

Československého občanství byli zbaveni také všichni Češi, kteří se během okupace pokusili svoji národnost změnit na německou, i když třeba bez úspěchu.

Paragraf 1 zněl přísně. Hned v paragrafech 2 a 3 zmíněného dekretu však byly vyjmenovány četné výjimky. Dekret se podle 2. paragrafu nevztahoval na Němce, kteří bojovali v československých zahraničních

jednotkách, prokazatelně a významnou měrou se podíleli na zahraničním nebo domácím odboji, aktivně působili v partyzánském hnutí nebo byli z jednoznačně politických důvodů během okupace vězněni.

Podle paragrafu 3 se dekret nevztahoval také na osoby české národnosti, které byly za okupace „donuceny“ k nabytí říšského občanství. To se týkalo především rodinných příslušníků ve smíšených rodinách, zejména českých manželek Němců, a dále převážné většiny českých obyvatel Hlučínska a Těšínského Slezska. V období mezi 10. srpnem 1945 a 10. únorem 1946 bylo většině z nich vystaveno takzvané *osvědčení o národní spolehlivosti*, které se odvolávalo právě na paragraf 3 zmíněného dekretu. Skrze toto osvědčení jim bylo potvrzeno jejich přetrvávající československé občanství i během okupace. Podle paragrafu 3 dekretu č. 33/ 1945 Sb. o něj totiž nikdy nepřišli. Nemuseli tedy později žádat o jeho znovunabytí. Současně byli vyňati z odsunu a ani jim nebyl vyvlastněn majetek. Někteří však o něj přišli už před nabytím účinnosti dekretu.

Děti z českých rodin na Hlučínsku a Těšínsku nebo ze smíšených rodin, kde matkou byla Češka, a které se narodily během okupace jako „říšští občané“ a byly zapsány do německé matřiky, se na základě *osvědčení o národní spolehlivosti* rovněž staly bez větších problémů československými občany se zpětnou platností od narození. V roce 1945 jim například byly vydány nové československé rodné listy.

Po definitivním skončení odsunu německého obyvatelstva v prosinci 1946 nadále zůstávalo v českých zemích přibližně dvě stě tisíc Němců a příslušníků smíšených rodin, kteří už neměli být odsunuti. Zatímco české manželky a děti většinou získaly potvrzení o zachování své československé státní příslušnosti během okupace (zmíněné *osvědčení o národní spolehlivosti*), jejich němečtí manželé a otcové a dále také svobodní Němci a Němky byli naproti tomu československého občanství zbaveni na základě dekretu č. 33 a byl jim zabaven i majetek, přestože nakonec nebyli odsunuti. Československé úřady na ně pohlížely jako na takzvané „německé bezdomovce“, čili jako na osoby německé národnosti bez jakékoliv státní příslušnosti (německý stát v té době fakticky neexistoval).

Byla jim dána možnost, aby si požádali o znovunavrácení československé státní příslušnosti. Pokud se žádostí uspěli, museli složit státoobčanský slib a opět se stali československými občany.

Mnoho Němců si však tuto žádost vůbec nepodalo a velký počet žádostí byl také zamítnut s odvoláním se na „státní nespolehlivost“ dotyčných žadatelů. Proto byl 24. dubna 1953 vydán zvláštní zákon č. 34/1953, podle kterého se všichni Němci, kteří ztratili československé občanství podle dekretu č. 33, ale nakonec nebyli odsunuti, opět stali československými občany, a to k 7. květnu 1953. Toto udělení československého občanství

proběhlo kolektivně bez podávání jakýchkoliv jednotlivých žádostí. Němci tedy nemuseli skládat ani žádný státoobčanský slib. Další vyřizování již podaných žádostí o navrácení československého občanství se tak rovněž stalo bezpředmětným.

## **Pár slov o německém občanství...**

Dnešní Spolková republika Německo patří společně s Izraelem a Japonskem mezi poslední státy světa, v jejichž zákonech o nabývání státního občanství výrazně převažují prvky principu *ius sanguinis*, čili podle „pokrevního svazku“, kdy je rozhodujícím činitelem pro nabytí státního občanství státní příslušnost a dokonce i národnostní původ rodičů, a nikoliv místo narození.

Sám princip *ius sanguinis* přitom nezakládá právo na občanství výhradně podle národnosti, ale především podle státní příslušnosti rodičů. Je tak součástí principů zakotvených mimo jiné i v českých zákonech o nabývání státního občanství. Zde se však nepřihlíží k nepřiliš jasnému „národnostnímu původu“, ale pouze ke zcela zřejmé a prokazatelné státní příslušnosti.

Většina států světa, mezi nimi i Česká republika, proto kombinuje princip „občanství po rodičích“ s principem *ius soli*, tedy „podle místa narození“. Tento druhý princip dnes převažuje například v Itálii nebo ve Velké Británii, kde děti legálně tam žijících cizinců se při narození automaticky stávají státními občany bez ohledu na občanství rodičů. Některé latinskoamerické státy dokonce uplatňují tento princip ve svém zákonodárství ve zcela „čisté podobě“ jako kdysi Spojené státy, kdy dítě narozené státním občanům mimo území státu se státním občanem země svých rodičů vůbec nestává.

Obecný princip nabývání státního občanství v převážné většině zemí světa dnes vypadá následovně: Občanství se automaticky nabývá podle státní příslušnosti (nikoliv národnosti) rodičů, podle místa narození a legálního pobytu občana a také podle délky legálního pobytu rodičů v dané zemi. Většina liberálních států také svým občanům nebrání, aby měli občanství i jiné země, a umožňuje výkon dvojího či vícenásobného občanství. Dlouhodobě a legálně usazení cizinci se po určité době trvalého pobytu mohou stát novými občany státu, a to prostřednictvím procesu takzvané *naturalizace* (zdomácnění). Některé země přitom nepřipouštějí pozdější rozlišování mezi naturalizovanými občany a občany „původem“, jiné zase naturalizovaným občanům naopak nepřiznávají některá práva (např. v USA nesmí kandidovat na prezidenta, v Německu se nemohou stát

vysokými armádními důstojníky). Požadavky na délku trvalého pobytu se přitom velmi různí. V Austrálii stačí dva roky, v Kanadě tři, v České republice, USA či Velké Británii pět let, v Německu osm, v Rakousku deset a ve Švýcarsku dokonce patnáct let. K tomu je však třeba přičíst ještě několik let legálního pobytu, který udělení povolení k trvalému pobytu předchází. Tak například cizinec legálně žijící v ČR se může stát českým občanem nejdříve až po osmi letech nepřetržitého pobytu. Některé země připouštějí různé výjimky u naturalizovaných občanů v souvislosti se sňatkem či narozením dítěte. Ve Francii se například uděluje státní občanství cizincům s trvalým pobytem po dvou úspěšně absolvovaných letech na vysoké škole. Francouzi vědí, jak si zajistit přísun kvalifikovaných pracovníků. Rakousko zase poskytuje své občanství bez jakékoliv podmínky předchozího trvalého pobytu vysokoškolským profesorům, kteří jsou jmenováni do trvalého pracovního poměru na některé z rakouských státních univerzit (na ostatní vysokoškolské pedagogy, kteří titul „profesor“ nemají, se tento zákon nevztahuje).

Spolková republika Německo však patří se svými stávajícími zákony o nabytí státní příslušnosti mezi konzervativní výjimky a princip udělování občanství zde stále vychází ze *Zákona o říšském a státním občanství* z roku 1913 ve znění pozdějších předpisů, především zákonů o úpravě státoobčanských otázek z let 1955 a 1956 a dále ze zvláštních zákonů z let 1974, 1975, 1977 a 1993.

Například teprve v 70. letech 20. století byly přijaty změny, které usnadnily nabytí německého občanství cizincům. Do té doby byly podmínky pro jejich *naturalizaci* v Německu téměř nesplnitelné a občanství velmi obtížně získávaly i děti cizinců, které se už v Německu narodily a strávily v něm dětství. V poslední době se však situace rychle zlepšuje a německé občanství již obdržely miliony cizinců.

Ve spolkových zákonech o občanství zůstává zakotvena také jedna zvláštnost, která nemá v zákonech jiných zemí (snad s výjimkou Izraele) obdoby: právo na občanství pro etnické Němce – tedy nikoliv podle státní příslušnosti, ale dokonce jen podle pouhého „německého národnostního původu“ rodičů.

Osoby německého původu z východní Evropy se tak mohou relativně snadno stát občany Spolkové republiky Německo. V posledních patnácti letech se takto do Německa přistěhoval více než milion etnických Němců – zejména z Rumunska, Ruska a Kazachstánu. Všichni dostali prakticky obratem spolkové občanství (které naproti tomu bylo cizincům narozeným v Německu dlouho odpíráno).

Zde je však nutné připomenout, že potomci neodsunutých Němců nebo Čechů z Těšínska a Hlučínska, kteří žijí v České republice, nemají právo

na německé občanství podle tohoto principu, ale na základě zcela jiné právní úpravy. Oni sami nebo jejich předkové už totiž jednou německými občany byli (v letech 1938–1945), a proto se u nich pouze zjišťuje, zdali jimi stále zůstávají.

Naproti tomu u povolžských Němců, kteří dnes přicházejí do Spolkové republiky Německo z Ruska a Kazachstánu, je naopak zřejmé, že německými občany nikdy v minulosti nebyli. Proto spolkové občanství nabývají jen na základě svého německého národnostního původu, který musí věrohodně prokázat německy znějícím příjmením a znalostí jazyka, kultury a tradic své národnostní skupiny.

Dodnes uplatňovaný „pokrevní princip“ *ius sanguinis* ve spolkových zákonech nevznikl samoúčelně. Po válce pomohl integrovat do německé společnosti téměř patnáct milionů uprchlíků, kteří přicházeli z celé východní Evropy. Usnadnil také sjednocení Německa a po dlouhá desetiletí zůstával a dodnes zůstává výrazným humanitárním gestem vůči německým krajanům, kteří po válce zůstali v komunistickém bloku.

Pravdou ale také zůstává, že pokrevní princip je dnes často zneužíván osobami neněmecké národnosti, které se tak snaží dostat z chudých východoevropských a středoasijských zemí do prosperující Spolkové republiky Německo. S jedním částečným Němcem (například jen po jednom z prarodičů) do Německa často přejde celá rozvětvená rodina, ve které už žádní další Němci nejsou. Zákon totiž umožňuje, aby se s jednou osobou německého původu (byť jen částečného) přistěhovaly i rodiny jeho sourozenců a dětí.

Velká část německé veřejnosti přitom ani samotné osoby německého původu z východní Evropy za skutečné Němce většinou nepovažuje.

Nabytí státního občanství zaručuje etnickým Němcům z ciziny sama spolková ústava – *Základní zákon* z roku 1949, který stanoví, že spolkovým občanem je každý Němec bez bližšího určení. Teprve další právní úpravy vymezují, který Němec ano a který ne, a kdo vlastně může být za Němce považován. Široké a v podstatě velmi volné pojetí nároku na občanství v *Základním zákoně* mělo usnadnit poválečné řešení problémů s uprchlíky a vyhnanci, mezi kterými nebyli jen němečtí státní občané, ale také Němci bez občanství a jejich rodiny a mnoho lidí, kteří se za Němce jen prohlašovali. Spolková republika tehdy stála před naléhavým úkolem všechny tyto lidi integrovat do nově vznikající německé demokratické společnosti. Výsledkem je dosud uplatňovaný princip nabývání státního občanství, který může ve srovnání s praxí v jiných zemích působit zvláště a někdy snad i trochu absurdně.

## Německé občanství v letech 1933–1945

Velmi výrazné změny v oblasti nabývání a pozbývání „říšského občanství“ přineslo období nacistické totality. Veškeré platné právní předpisy byly i tehdy odvozeny od zákona o „říšském občanství“ z roku 1913. V tom roce byli za státní občany označeni všichni stálí obyvatelé Německé říše bez ohledu na jejich národnostní původ. Němci, Lužičtí Srbové, Poláci, Židé, Francouzi z Alsaska i příslušníci české menšiny žijící na území dnešního Hlučínska, které tehdy patřilo k Německu. Nabývání občanství etnickými Němci ze zahraničí tehdy v zásadě nebylo možné. Stále platilo, že pobaltští a povolžští Němci jsou „poddanými“ výhradně jen ruského cara – Rakušané, sudetští Němci, sedmihradští Sasové a podunajští Švábové zase rakouského mocnáře. Problém s uprchlíky neexistoval.

Poprvé s kartami zamíchal výsledek první světové války, kdy na základě výsledků mírových konferencí nebo lidových plebiscitů došlo k poměrně významným územním změnám v neprospěch Německa.

Pravý kolotoč změn kolem německého občanství však přišel až po nástupu Hitlera k moci. Jedněm bylo „říšské občanství“ odebráno (jako předzvěst ještě mnohem horšího zacházení), dalším bylo uděleno nebo dokonce vnučeno.

Už v roce 1935 byli na základě tzv. norimberských (rasových) zákonů zbaveni této příslušnosti všichni občané židovského původu (po roce 1949 bylo takto postiženým a přeživším židovským spoluobčanům německé občanství opět vráceno). Tyto zákony samozřejmě vstupovaly v platnost také na všech územích, která se v následujících letech postupně stávala součástí tzv. Velkoněmecké říše.

Pojem „říšského občanství“ během nacistické expanze do jiných zemí v letech 1938–1943 plně prolнул s „německou národností“ a stal se jedním z hlavních nástrojů nacistické moci. V březnu 1938 se „říšskými občany“ stali všichni obyvatelé právě zaniklé Rakouské republiky (samozřejmě opět s výjimkou Židů). V říjnu 1938 bylo toto občanství v obsazených Sudetech uděleno sudetským Němcům a smíšeným rodinám, v březnu 1939 Němcům v Protektorátu. Ve stejném roce se německými občany stali také polští Němci, a to nejen z území přímo připojených k říši (připojena nebyla pouze území tzv. „staré říše“, ale i zcela nová území, která před první světovou válkou k Německé říši nepatřila), ale také z Generálního gouvernementu na východě okupovaného Polska. Říšskými občany se v roce 1939 stali také němečtí obyvatelé Svobodného města Gdaňsk a dále města Memel (Klajpeda) odtrženého od Litvy.

V roce 1941 byla území Velkoněmecké říše i Generálního gouvernementu dále rozšířena na úkor právě dobývaného Sovětského svazu a také

zdejší etničtí Němci se stali „říšskými občany“. Velkoněmecká říše tehdy anektovala část Litvy a severovýchodního Běloruska. Generální gouvernement byl rozšířen především o východní Halič, bývalé polské území, které v roce 1939 anektovali Sověti.

Na ostatních obsazených územích Sovětského svazu vznikaly takzvané „říšské komisariáty“ (včetně Pobaltí), na kterých se státoobčanské záležitosti vyřizovaly na základě zvláštních předpisů. Dobyté území Sovětského svazu, které nebylo přímo připojeno k Velkoněmecké říši, Generálnímu gouvernementu, Finsku nebo Rumunsku, a dále s výjimkou „frontové zóny“, bylo spravováno jednotně jako *Ostland* a jeho postavení se rovnalo kolonii. Jeho obyvatelé byli považováni za *Untermenschen* (podlidé) a jejich státoobčanské postavení se nijak zvlášť neřešilo. S obnovou nezávislosti Pobaltí, Ukrajiny, Ruska ani kavkazských států totiž nacistické vedení ve svých plánech nepočítalo.

V roce 1940 bylo německé území rozšířeno i na západě, a to o francouzské Lotrinsko a Alsasko, belgické okresy kolem měst Aarlon a Malmédy a anektováno bylo také celé Lucembursko. Rovněž i zdejší Němci se stali občany Velkoněmecké říše. V roce 1943 byli obyvatelé Lucemburska – lucemburští Němci i „národnostní“ Lucemburčané – násilně odváděni do wehrmachtu podobně jako Češi na Hlučínsku a Těšínském Slezsku, avšak zde odvody doprovázely otevřené protesty, stávky a demonstrace.

V roce 1941 bylo po porážce Jugoslávie německé území opět rozšířeno o část slovinského území s městem Maribor (zbytek okupovali Italové). Pod přímou administrativní správou Německa se dostal také Banát na pomozí Srbska a Rumunska, kde etničtí Němci tvořili zhruba čtvrtinu obyvatel. Toto území přitom vůbec nesousedilo s Velkoněmeckou říší.

V roce 1943 Hitler anektoval také jižní Tyrolsko, které do té doby patřilo k Itálii. V souvislosti s pádem fašistického režimu v této zemi byla zřízena také další zvláštní provincie Jižní Přímoří, zahrnující zbytek Slovinska, část severovýchodní Itálie a dále celou Istrii i s Rijekou a Kvarnerskými ostrovy.

Všude, kam zasahovalo území Velkoněmecké říše, ať už přímo či prostřednictvím nejrůznějších protektorátů, zvláštních provincií, generálních gouvernementů a říšských komisariátů, se německé a někdy i příbuzné neněmecké obyvatelstvo (Slezané, Lucemburčané, část Čechů a Slovinců) stávalo „říšskými občany“.

Těmi se stali také příslušníci německých národních skupin (*Volksgruppen*) z jihovýchodní Evropy a Pobaltí, které byly v letech 1939–1941 na Hitlerův pokyn přestěhovány do říše z rumunské Bukoviny a Besarábie a z pobaltských zemí.

Naopak, německými občany se během války nikdy kolektivně nestali příslušníci německých menšin žijící v Maďarsku a Rumunsku, ani na Slovensku, v Chorvatsku a Podkarpatské Rusi (zvláštní situace byla v Dánsku), stejně jako nikdo z téměř dvoumilionové komunity ruských povolžských Němců.

Udělování německého občanství během války bylo po obnovení německého státu v roce 1949 víceméně akceptováno, přestože jiné právní normy přijaté v době nacistické totality se rušily i se zpětnou platností. Právě vznikající Spolková republika Německo však těžko mohla postupovat jinak. Na jejím území se nacházelo odhadem asi patnáct milionů německých válečných běženců z východní Evropy. Jejich začlenění do státobčanského svazku proto muselo proběhnout na co nejširším základě. Byli z něho však vyloučeni německy mluvící obyvatelé z jiných západoevropských demokratických států (Francie, Belgie, Lucemburska, Dánska, Rakouska a Itálie).

Tento postup nebyl nijak samoučelný. Spolkové zákony o nabytí německé státní příslušnosti jsou postaveny na velmi široce pojaté a přitom národnostně definované platformě, protože to po roce 1949 plně odpovídalo potřebám vznikajícího nového německého státu přeplněného uprchlíky.

Spolkové zákony o občanství postavené na principu *ius sanguinis* plnily svůj účel také během rozdělení Německa, které žádná spolková vláda nikdy neuznala. Miliony obyvatel Německé demokratické republiky, které přeběhly hranice, tak mohly být snadno a rychle integrovány do západoněmecké společnosti. V roce 1991 při druhém sjednocení Německa také fakticky odpadl problém se začleňováním občanů bývalé NDR do státního svazku Spolkové republiky Německo. Z pohledu spolkových zákonů jimi totiž všichni východní Němci byli už od roku 1949.

## **Proč dnes mnohé děti a vnoučata „bývalých Němců“ a českých veteránů wehrmachtu v ČR mají nárok na dvojitý občanství? (bližší informace na: [www.webpark.cz/europass](http://www.webpark.cz/europass))**

Jak bylo vysvětleno v předchozích podkapitolách, akt udělení německého občanství během okupace byl po roce 1949 víceméně akceptován v právním řádu Spolkové republiky Německo.

To znamená, že mnozí z těch, kteří během okupace jakoukoliv formou získali německé občanství (například skrze *Volksliste III*) a po roce 1945 zůstali v Československu, mohou z pohledu dnešních spolkových zákonů

do dnes zůstávat německými občany, a to i přesto, že o tom nevědí a nemají tedy německé doklady. Jejich přetrvávající německé občanství nezaniklo. Podle dalších právních úprav toto občanství po nich dokonce mnohdy dědí i jejich děti a vnoučata, přestože se samy již narodily po válce v Československu nebo v dnešní České republice. Tito občané ČR tak mnohdy mají nárok na dvojí občanství, které je v tomto případě zcela legální v obou státech, a německé si dnes mohou obnovit skrze takzvané zjištění.

Příslušný správní úřad ve Spolkové republice Německo „zjišťuje“ na základě úřední žádosti a předložených podkladů, zda-li německé občanství zůstalo žadateli zachováno i po roce 1945, anebo, jestli ho při svém narození zdědil po jednom z rodičů, přestože třeba ani rodič o přetrvávání svého německého občanství dosud nic netušil (poválečná generace). Žadatel proto neprochází žádnou jazykovou zkouškou z němčiny ani ústním pohovorem a navíc neztrácí české občanství. Tyto záležitosti však nevyřizuje německé velvyslanectví v Praze, ale přímo příslušný spolkový správní úřad v Kolíně nad Rýnem. Jediným uceleným zdrojem informací k podávání těchto žádostí – se všemi náležitostmi – jsou internetové stránky [www.webpark.cz/europass](http://www.webpark.cz/europass), které jsou navíc v českém jazyce, a celá problematika je na nich přehledně vysvětlena a poskytují návod, jak správně postupovat při podávání žádosti.

Německé občanství – stejně jako české – se ztrácí pouze v případě nabytí jiného občanství vysloveně na vlastní žádost. Je-li jiné občanství nabyto „původem“ již při narození anebo bylo dotčenému uděleno kolektivně bez vlastní žádosti, je možné mít legálně více státních občanství.

Osobám, které po válce získaly *osvědčení o národní spolehlivosti*, proto z pohledu dnešních spolkových zákonů německé občanství zůstalo zachováno a platí dodnes.

Při podání žádosti o toto osvědčení se totiž nežádalo přímo o československé občanství, ale pouze o jeho potvrzení. Velká část, snad i většina hlučínských a těšínských Čechů, stejně jako českých manželek Němců tak i po válce zůstala německými občany, aniž by to samozřejmě tušila.

Německé občanství zůstalo zachováno také těm Němcům, kteří československé občanství získali kolektivním udělením podle zákona č. 34/1953.

Německé občanství naopak ztratili ti, kteří v letech 1946–1953 získali československé občanství na vlastní žádost a skládali státoobčanský slib. K datu jeho složení totiž z pohledu spolkových zákonů přestali být německými občany. Německé občanství ztratily také Němky, které se před 1. dubnem 1954 provdaly za Čechy bez ohledu na to, zda jim podle jiných norem zůstalo německé občanství zachováno či ne.

Vzniká tak trochu absurdní situace, kdy německé občanství zůstalo zachováno spíše Čechům než Němcům.

Podle dalších úprav spolkového zákona o občanství je navíc umožněno, aby se německé občanství dědilo po rodičích i u osob narozených v cizině, a to třeba i přes více generací a dokonce i v případě, kdy dotyčné osoby ani nevědí, že jsou německými občany. Německé občanství se automaticky dědí po otci. Děti narozené po 1. 1. 1975 ho však mohou nabýt i po matce. Zvláštní předpisy platí pro nemanželské děti, děti svobodných matek a také pro osoby, které byly během války zbaveny německého občanství z politických důvodů nebo na základě rasových zákonů.

# Obsah

<b>Prolog</b> .....	7
<b>Veteráni wehrmachtu a mnohdy i československé zahraniční armády</b> .....	8
<b>1. Z Rommelova Afrikakorpsu do československé armády v Anglii</b> Plk. Otmar Malír: příslušník československého zahraničního odboje na západní frontě, vyznamenaný Válečným křížem .....	17
<b>2. Radiotelegrafistou u Arden a ve spojení s domácím odbojem</b> Štěpán V.: příslušník protivzdušné obrany a radiotelegrafista, prošel východní i západní frontou, předával informace českému domácímu odboji .....	34
<b>3. Od sportovního létání ke stíhání bombardérů</b> Karel P.: pilot <i>Luftwaffe</i> .....	52
<b>4. Výsadkářem na Krétě</b> Václav K.: příslušník 11. leteckého sboru .....	74
<b>5. Sedmnáctiletý lidový granátník</b> Jan K.: příslušník střeleckých jednotek na východní frontě .....	88
<b>6. Horským myslivcem v Jugoslávii</b> Alois R.: příslušník jednotky horských myslivců .....	104
<b>7. Z Těšínska ke Kriegsmarine</b> Gerhard B.: příslušník německého válečného námořnictva .....	112
<b>8. Od polského <i>blitzkriegu</i> až po sovětské zajetí</b> Gregor E.: příslušník střeleckých jednotek .....	141
<b>Průnik německého občanství do českých zemí během okupace a jeho důsledky po roce 1945</b> .....	181
Krátká chronologie hlavních událostí druhé světové války .....	194

# **FRANTIŠEK EMMERT**

## **ČEŠI VE WEHRMACHTU**

Obálku a grafickou úpravu  
navrhl Vladimír Verner.

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,  
roku 2005 jako svou 688. publikaci.

Odpovědný redaktor dr. Břetislav Daněk.

Vydání první. Stran 200.

Vytiskla tiskárna Ekon, Jihlava.

Doporučená cena 198 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, s. r. o.,  
Praha 3, Víta Nejedlého 15  
e-mail: [info@ivysehrad.cz](mailto:info@ivysehrad.cz),  
[www.ivysehrad.cz](http://www.ivysehrad.cz)

ISBN 80-7021-805-3